

Romano džaniben

časopis romistických studií | 2 | 2020

Romano džaniben

časopis romistických studií | 27. ročník | 2/2020

Na obálce:

Rosálie Dychová na školní fotografii, okolo roku 1940 |

Sken fotografie poskytl Vlastivědný kroužek Hrušky

Obsah

RECENZOVANÁ ČÁST

- Michal Schuster
„Jinak bychom tady nebyli.“ Příběh rodiny Dychovy z obce Hrušky (okr. Břeclav) 7
- Renata Berkyová
Žádosti o uznání holokaustu Romů a Sintů v Čechách. Výsledky výzkumu žádostí o osvědčení podle zákona 255/1946 Sb. u lidí vězněných v CT Lety 55
- Kristýna Hájková
Hledání skulin v mocenské asymetrii: veřejná angažovanost na slovenském venkově v intersekcionalní perspektivě 91
- Michael Beníšek
O původu Piurkova seznamu romských slov u Miklošiče 115

NERECENZOVANÁ ČÁST

- Arne B. Mann
Kto boli obeť v Motyčkách? 129
- Markéta Hajská
O trajo si t'al pestrívo / Život musí být pestrý. Vyprávění Viktora Salinase 141
- Eva Kropiwnická
Baro pharo kamiben / Osudová láska a další ukázky z tvorby 165
- Překročit mantinely normality a zaplnit prázdná místa (Renata Berkyová)** 175
- Vendula Fremlová
Bílá Místa 177
- Ukázky z výstavy *Bílá Místa***
- Romane Kale Panthera
Mifeš ukraden / přepis historie 191

Martin Zet

La Europakeri unija del duma romanes! / Evropská unie mluví romsky! 196

ARA ART, Divadlo Husa na provázku

Futuroma 199

Alica Heráková

Reflexe divadelního představení *Gadžové jdou do nebe* 201

RECENZE | ANOTACE

Kolektiv autorů:

Neviditelné múzeum / Invisible Museum / Nadikhuno muzeomos

(Anna Remešová) **207**

Huub van Baar, Angéla Kószé:

Roma and Their Struggle for Identity in Contemporary Europe

(Tomáš Reichel) **213**

Radek Vorlíček: *Jak se daří inkluzi u nás na Slovensku*

(Jurina Rusnáková) **217**

Huub van Baar, Angéla Kóczé

Roma and Their Struggle for Identity in Contemporary Europe

New York: Berghahn, 2020, 346 s., ISBN: 978-1-78920-642-5

Publikace *Roma and Their Struggle for Identity in Contemporary Europe* se vyjadřuje především k proměnám identit(y) Romů ve středo- a východoevropském prostoru. Zdánlivě vzdálená témata, ke kterým se jednotlivé příspěvky obrací, se editorům Angéle Kóczé a Huub van Baarovi daří pod hlavičkou sborníku nejen sjednotit formou, ale i tematicky propojit. Konkrétně tak činí skrze důraz na intersekcionalismus, tedy snahu sledovat provázanost různých společenských kategorií (především etnicity, genderu a třídy), která v případě Romů může vést k vrstvení diskriminace a společenské marginalizace. Texty jsou utříděné do pěti částí, které reflektují multidisciplinární pojetí celého sborníku. Kontinuitu příspěvků a důležitý kontext intersekcionalního přístupu současně představuje prostor neoliberálního kapitalismu v Evropě, jenž je (přinejmenším dle Angély Kóczé) klíčem k pochopení vývoje a komplexity identit(y) Romů dnes.

V úvodu (s. 3–45) vtahují editoři sborníku čtenáře do debaty ohledně *Critical Romani Studies*, společensko-akademické iniciativy, která usiluje o kritickou reflexi dosavadních romistických poznatků, o vystoupení proti bezvadnosti romistických bádání a o diskusi k možnosti jejich soudobé interpretace. Editoři se zde ke *Critical Romani Studies* otevřeně hlásí, když poukazují na důležitost reflexe vlastní pozice akademiků (aktivistů), která je důležitou součástí jimi produkovaného vědění. Nejednou upozorňují na „Roma-centrismus“, pro který podle nich romisté nejsou s to dostát intersekcionalnímu apelu a podílejí se na stereotypizaci Romů a jejich společenském vydělování.

Ještě v první části navazuje van Baar příspěvkem o dekolonizaci romistiky (resp. akademické obce), a to dílčí analýzou tvorby nedávno zesnulého umělce Damiana Le Base¹, jehož dílo svými důrazy s tématem sborníku silně rezonuje

1 Rozhovor s Delain a Damienem Le Basovým „Nemůžeme čekat, až budeme v kurzu“ byl otištěn v *Romano džaniben* 16 (3): 132–142.

(s. 46– 65). Obraz romanticky znázorněné postavy romské ženy (v „tradičním“ odění a s obnaženým prsem), která krvácí ze rtů a plátno vedle její hlavy je prořízlé, komentuje van Baar následovně: „Toto dílo si nárokuje historii kritickým zásahem do dlouhých a mnohdy neproblematizovaných dějin uměleckého a stereotypního znázorňování“ (s. 56). O několik odstavců níže autor užívá pojem „(hi)story“: ten, kdo tvoří dějinný obraz, je zároveň tím, kdo vytváří (nejen) politické rámce současnosti. Proto je dle van Baara nutné problematizovat historii, resp. způsob, jakým na ni nahlížíme, a proto se mnoho příspěvků publikace točí kolem (politické) reprezentace, tedy autority těch, kdo tvoří podmínky pro dějiny budoucnosti.

Tři příspěvky druhé části otevírají témata společnosti, historie a občanství. Autorky Júlia Szalai (s. 69–93), Nidhi Trehan (s. 94–123) a Angéla Kóczé (s. 124–149) představují souvislosti politických změn v nově ustanovených postkomunistických zemích s rostoucí segregací ve vzdělávání a bydlení, popisují transformaci sociálního systému a mechanismy neoliberálních společností, ve kterých je chudoba silně rasizována a feminizována. Angéla Kóczé konkrétně upozorňuje, že pod praporem emancipace jsou ženy situovány do nízkopříjmových nebo dobrovolných pozic zprostředkovávajících sociální služby.

Následující třetí část tvoří dva příspěvky, ve kterých Huub van Baar (s. 153–178) a Iulius Rostas (s. 179–202) popisují evropské politické pole se zaměřením na nástroje a důsledky politických praxí zacílených na menšiny. Van Baar poukazuje na proměnu vnímání bezpečnostních rizik souvisejících s neoliberalismem: Zatímco před koncem Studené války byly jako riziko vnímány konflikty internacionální, po jejím konci se jedná o konflikty intranacionální a bezpečnost se dostává do středu zájmu národních politik. V souvislosti s tím dochází i k obratu ve vnímání Romů z pohledu majoritních autorit. Romové, kteří byli v Evropě před devadesátými lety *externalised outsiders*, se podle něj v důsledku sociopolitických změn stali *internalised outsiders*, příčinou čehož jsou posuzováni jakožto potřební inkluze, aby se stali produktivními a participujícími, „pravými“ Evropany. Na tomto místě též uvádí, že institucionální praxe rozpoznává chudobu jako bezpečnostní riziko, které je jako takové následováno bezpečnostními opatřeními znemožňujícími sociální mobilitu.

Čtvrtá, předposlední část předkládá úvahy nad tématy genderu a občanských hnutí z pera autorky Debry L. Schultz (s. 205–229) a nad pozicí romských ženských hnutí mezi nadnárodním feministickým hnutím a lokálními sociálně orientovanými hnutími od autorky Violetty Zentai (s. 230–253). Na rozdíl od Angély Kóczé, která shledává v lokálních aktivitách žen spíše kotvu současné společenské hierarchie, Violetta Zentai jejich působení vidí optimisticky. Prostřednictvím agend organizace E-Romnja a dalších lokálních organizací působících ve východní Evropě, které jsou vedeny romskými ženami, popisuje

posun strategií těchto organizací k anti-esencialismu. Identitu tyto ženy vnímají jako součást dynamických společenských procesů, s ohledem na žité zkušenosti, odmítají homogenizující pojetí identity skrze výčet esencionalizovaných typů diskriminací. Tyto strategie umožňují zabývat se tématy komplexněji a zpřístupňují spolupráci diskriminovaných skupin v boji proti společenským hierarchiím, namísto vzájemného zápolení o pozornost a prostředky.

Závěrečná pátá část je věnována umění a kultuře: Carol Silverman popisuje problematičnost kultury jakožto nástroje romské reprezentace (s. 257–280), následuje rozhovor Tiny Magazzini s Tímeou Junghaus a Annou Mirga-Kruszelnickou z European Roma Institute for Arts and Culture (s. 281–304). Obě ženy zde popisují možnost, jak formálně apolitická instituce dovede artikulovat své požadavky a politicky působit. Tímea Junghaus mj. říká, že ve všech dominantních diskurzích mimo umění jsou Romové vždy kontextualizováni jako problém (s. 294). To umožňuje umění působit svobodně, za hranicemi předsudků.

A z tohoto důvodu se čtenář sborníku napříč příspěvky setkává s tématem umění a je mu věnován i příspěvek poslední (s. 305–327), ve kterém se Annabel Tremlett s Delaine Le Bas vrací ke v úvodu zmiňovanému odkazu tvorby Damiana Le Base. Na jeho díle demonstrují možnost svobodně uchopit vlastní dějiny, možnost svobodně uchopit současnost, možnost určovat směr vlastního života a jeho podmínek, a to v realitě, kde se této svobody nedostává.

„Zatímco víze integrace Evropské Unie tkví v začleňování Romů do zaměstnání, školství, bydlení atp., jejími důsledky je kritika Romů jakožto nedostatkových outsiderů, kteří potřebují extra trénink, aby mohli být ‚oni‘ přijati do ‚našeho‘ vzdělávání, bydlení, atd. Damian Le Bas svým uměním vyjadřuje nesouhlas s takto znásilněným řádem věcí, kritizuje společenskou rétoriku (mezi) národní politiky, zobrazuje Romy jako součást Evropy“ (s. 322), uzavírají autorky poslední část této publikace.

Formát sborníku, který editoři pro téma interseksionalismu zvolili, umožňuje čtenáři toto téma nahlédnout cele a z mnoha perspektiv. Je tomu jednak díky pluralitě disciplín, jimiž jsou dílčí témata nazírána, jednak díky volbě autorů a autorek příspěvků, Romů i Neromů. V epilogu editoři uvádí: „Naší nadějí je, že tato publikace vstoupí do diskuse o možnostech takovýchto [tematických] propojení a pomůže čtenáři lépe pochopit pozici rasizovaných a marginalizovaných skupin v Evropě, jakými např. Romové, kteří zápolí o svou identitu v době šíření identitární politiky a v období znepokojující eroze demokratické a politické kultury, jsou“ (s. 333). Tuto ambici lze interpretovat i okolností, za které k vydání publikace dochází. Národní Strategie romské integrace do roku 2020 zemí Evropské unie končí, v očekávání jsou strategie pro následující dekádu. Politická participace, která jakožto jedno z klíčových témat čtenáře provází napříč kapitolami a která je mnohými z autorů výrazně akcentována, dostává opět příležitost směřování

tohoto dokumentu ovlivnit. A ať už bylo záměrem editorů přispět poznatky zde přinášeny k přípravě národních strategií či nikoli, je na místě doufat, že se jimi státní činitelé inspirovat nechají.

Tomáš Reichel²

² Tomáš Reichel je studentem romistiky na Katedře středoevropských studií FFUK.
E-mail: tomas.reichel97@gmail.com